

Методичні рекомендації про викладання зарубіжної літератури у 2021/2022 навчальному році

Каліночка Ю.М.,

методист із зарубіжної літератури та мов національних меншин

НМЦ професійного розвитку педагогічних та керівних

працівників установ і закладів дошкільної та загальної середньої освіти

У 2021/2022 навчальному році вивчення зарубіжної літератури в 5–9 класах здійснюватиметься за навчальною програмою зі змінами, затвердженими наказом МОН від 07.06.2017 № 804; у 10-11 класах – за

навчальними програмами (рівень стандарту та профільний рівень), що затверджені наказом МОН від 23.10.2017 № 1407.

Календарно-тематичне та поурочне планування

На основі навчальної програми предмета вчитель складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнів класу і освітньої програми закладу освіти.

Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється у довільній формі, з використанням друкованих чи електронних джерел тощо. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя.

Академічна свобода вчителя передбачає свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі, розроблення і упровадження авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання.

Під час розроблення календарно-тематичного та системи поурочного планування вчитель самостійно вибудовує послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи при цьому послідовність розгортання змісту в підручнику. Учитель може переносити теми уроків, відповідно до того, як учні засвоїли навчальний матеріал, визначати кількість годин на вивчення окремих тем.

Викладання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти здійснюють українською мовою. Твори зарубіжних письменників у курсі зарубіжної літератури вивчають в українських перекладах. Для зіставлення можливе залучення перекладів, переспівів іншими мовами, якими володіють учні (англійською, німецькою, французькою тощо). За наявності необхідних умов

бажаним є розгляд художніх текстів (у фрагментах або цілісно) мовами оригіналів. У такому разі предмет «Зарубіжна література» виконує додаткову функцію вдосконалення володіння учнями іноземними та іншими мовами.

Під час вивчення зарубіжної літератури вчителю необхідно приділити значну увагу формуванню читацької грамотності. Читання – це складне вміння, яке дає змогу людині сприймати інформацію, що міститься в тексті, і переробляти її. Завдяки читанню особа здобуває нові знання, встановлює причиново-наслідкові зв'язки, усвідомлює ідею прочитаного, формує власне ставлення до нього й має можливість застосовувати отриману інформацію з користю для себе й для суспільства. Уся навчальна діяльність учня вибудована на читанні. Нестримний розвиток інформаційних технологій і постійні новації в галузі комунікаційних засобів зумовлюють переосмислення таких понять, як **«вправний читач» і «навчання читання»**. Інформаційне перевантаження стає дедалі більшою проблемою сучасної людини, тому вона має вчитися не тільки читати, але й керувати постійним потоком даних, ефективно його узагальнювати й відрізняти потрібну їй інформацію від зайвої тощо.

Читацька грамотність – це розуміння, використання, оцінювання, осмислення письмових текстів і виявлення зацікавленості ними з метою досягнення певних цілей, розширення свого світогляду, розвитку читацького потенціалу, формування готовності до активної участі в житті суспільства.

На сьогодні читання розглядають як складник навчання впродовж життя, а отже, як постійно оновлювану систему знань, умінь, навичок, стратегій діяльності, які формуються тоді, коли особа взаємодіє з іншими людьми й загалом із суспільством. Процеси й стратегії читання різняться залежно від контексту та цілей читання, характеру текстів (множинні, цілісні або перервані; друковані або електронні, доступ до яких відбувається з використанням цифрових технологій) тощо.

У 2018 р. читання втретє стало провідною галуззю в PISA. За результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018, в Україні 37,3% учнів не читають для задоволення. Для задоволення частіше читають дівчата, ніж хлопці. Дівчата більше вправні в читанні, ніж хлопці, і мають менше труднощів у процесі читання. Учні, які читають для задоволення, мають вищі результати із читання ніж ті, хто не читає для задоволення дуже нечасто. Різниця середніх балів PISA між учнями, які часто читають для задоволення і які майже ніколи не читають, становить приблизно 75 балів, що відповідає 2,5 рокам навчання.

Більшість учнів (91%) читають для задоволення художні твори, але менше читають публіцистичні і офіційно-ділові тексти (80%) та газети і журнали (50%). Жодного разу в 4 випадках із 10 учні за останній місяць не читали тексти, які мають графіки і таблиці, електронні тексти із гіперпосиланнями. Читання онлайн будь-яких матеріалів, спілкування в онлайн-чатах та пошук практичної інформації позитивно

впливає на результати оцінювання читацької грамотності учнів. Електронні матеріали дівчата і хлопці читають практично однаково, і ті, хто читає частіше, мають вищі бали із читання.

Результати PISA, коли читання було провідною галуззю дослідження (2001, 2012) довели, що активне та регулярне читання з використанням різних читацьких технік і стратегій позитивно впливає на формування читацької грамотності й сприяє досягненню успіху в закладі освіти. Окрім того, попередні дослідження вказують на міцний зв'язок між частотою та інтенсивністю читацьких практик, мотивацією до читання й рівнем оволодіння читацькою грамотністю серед дорослих.

Працюючи з художніми текстами, необхідно звернути увагу на роботу з текстами, що містять таблиці, діаграми й графіки, а також гіперпосилання. Подібні тексти відносять до перерваних текстів. Уміння працювати з ними є важливим для читачів оскільки значна кількість інформації сприймається сучасною людиною у вигляді структурованих текстів у цифровому форматі, що містять значну кількість таблиць, графіків і діаграм, гіперпосилань тощо. Уміння знаходити інформацію, подану в різних форматах, важливе вміння, яке потребує цілеспрямованого формування. З метою формування читацької грамотності необхідно:

- поступово долати стереотипи щодо завдань шкільної мовно-літературної освіти. Головне під час навчання мови та літератури – сформувати учнів як компетентних мовців і читачів, здатних активно жити й діяти в сучасному світі й саморозвиватися, а не «напхати» в голови побільше теоретичних понять.

Теоретичні знання важливі, але набагато важливіше – навчити використовувати знання на практиці, робити це доцільно, навчити способів вирішувати нові, незнайомі проблеми, з якими доводиться мати справу в реальному житті;

- по-новому подивитися на сутність понять «вправний читач» і «читацька грамотність». Під читацькою грамотністю варто розуміти не кількість (кількість прочитаних творів, завчених теоретичних понять), а якість (сукупність функцій читача, якими він володіє на належному рівні, працюючи в реальному житті з різними текстами).

З метою систематизації та упорядкування навантаження учнів протягом навчального року подаємо рекомендовану кількість видів контролю в процесі вивчення зарубіжної літератури в кожному класі. Поданий у таблиці розподіл годин є мінімальним і обов'язковим для проведення в кожному семестрі. Учителю на власний розсуд може збільшити кількість видів контролю відповідно до рівня підготовленості учнів, особливостей класу тощо.

Обов'язкова кількість видів контролю із зарубіжної літератури в 5–9 кл.

Класи	5		6		7		8		9	
Семестри	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
Контрольні роботи у формі:	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3
контрольного класного твору;	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1
виконання інших завдань (тестів, відповідей на запитання)	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Уроки розвитку мовлення* (у+п)	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Уроки позакласного читання	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Перевірка зошитів	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5

Обов'язкова кількість видів контролю із зарубіжної літератури в 10-11 класах

Семестри	I		II	
Рівні	стандарту		профільний	
Контрольні роботи у формі:	2		4	
контрольного класного твору*;	1		1	
виконання інших завдань (тестів, відповідей на запитання)	1		3	
Уроки розвитку мовлення**	2(1у+1п; у межах текстуального вивчення)		3(1у+2п) 3(2у+1п)	
Уроки позакласного читання	1		2	
Перевірка зошитів	4		5	

У 8 – 9 класах з поглибленим вивченням зарубіжної літератури пропорційно збільшується кількість контрольних робіт та уроків розвитку мовлення (на розсуд учителя визначається кількість і види контрольних робіт).

*У кожному семестрі обов'язковим є проведення двох уроків розвитку мовлення: одного уроку усного розвитку мовлення, а другого – письмового.

Умовне позначення в таблиці – (у + п).

Оцінювання результатів навчання учнів

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5-11 класів

Відповідно до ступеня оволодіння знаннями і способами діяльності виокремлюються чотири рівні навчальних досягнень учнів: початковий, середній, достатній, високий.

Оцінювання здійснюється у процесі повсякденного вивчення результатів навчальної роботи учнів, а також за результатами перевірки навчальних досягнень учнів: усної (індивідуальне, групове, фронтальне опитування), письмової (самостійна робота, контрольна робота, тематична контрольна робота, тестування, та ін.).

Оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється за 12-бальною системою (шкалою), відповідно до наказу МОН України від 13.04.2011 № 329 «Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти».

Оцінювання результатів навчання учнів у закладах загальної середньої освіти урегульовано такими документами:

- Закон України «Про повну загальну середню освіту» (стаття 17);
- наказ МОН України від 13.04.2011 № 329 «Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти»;
- Порядок переведення учнів (вихованців) закладу загальної середньої освіти до наступного класу, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України 14.07.2015 № 762 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 08.05.2019 № 621), зареєстрований у Міністерстві юстиції України 30.07.2015 за № 924/27369;
- Інструкція з ведення класного журналу 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 03.06.2006 № 496.

Оцінювання навчальних досягнень учнів 5-11 класів із зарубіжної літератури

Упродовж року вчитель здійснює поточне, тематичне, семестрове та річне оцінювання.

Поточне оцінювання – це процес встановлення рівня навчальних досягнень учнів щодо оволодіння змістом предмета, уміньми й навичками відповідно до вимог навчальної програми. Формами поточного оцінювання є виконання учнями різних видів усних і письмових робіт; взаємоконтроль учнів у парах і групах тощо. Оцінювання здійснюється таким чином, щоб за роботу учень міг одержати від 1 бала(за сумлінну роботу, яка не дала задовільного результату) до 12 балів (за бездоганну відповідь або виконану роботу).

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5-11 класів із зарубіжної літератури

Рівні навчальних досягнень учнів	Бали	Оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1	Учні відтворюють матеріал на елементарному рівні, називаючи окремий літературний факт або явище.
	2	Учні розуміють навчальний матеріал на елементарному рівні його засвоєння, відтворюють якийсь фрагмент окремим реченням.
	3	Учні сприймають навчальний матеріал, дають відповідь у формі зв'язного висловлювання (за допомогою вчителя).
Середній	4	Учні володіють літературним матеріалом на початковому рівні його засвоєння, відтворюють незначну його частину, дають визначення літературного явища без посилання на текст.
	5	Учні володіють матеріалом та окремими навичками аналізу літературного твору, з допомогою вчителя відтворюють матеріал і наводить приклади з тексту.
	6	Учні володіють матеріалом, відтворюють значну його частину, з допомогою вчителя знаходять потрібні приклади у тексті

		літературного твору.
Достатній	7	Учні володіють матеріалом і навичками аналізу літературного твору за поданим учителем зразком, наводять окремі власні приклади на підтвердження певних суджень.
	8	Учні володіють матеріалом, навичками текстуального аналізу на рівні цілісно-комплексного уявлення про певне літературне явище, під керівництвом учителя виправляють допущені помилки й добирають аргументи на підтвердження висловленого судження або висновку.
	9	Учні володіють матеріалом та навичками цілісно-комплексного аналізу художнього твору, систематизують та узагальнюють набуті знання, самостійно виправляють допущені помилки, добирають переконливі аргументи на підтвердження власного судження.

Високий	10	Учні володіють матеріалом та навичками цілісно-комплексного аналізу літературного твору, виявляють початкові творчі здібності, самостійно оцінюють окремі нові літературні явища, знаходять і виправляють допущені помилки, працюють з різними джерелами інформації, систематизують та творчо використовують дібраний матеріал.
	11	Учні на високому рівні володіють матеріалом, вміннями і навичками аналізу художнього твору, висловлюють свої думки, самостійно оцінюють різноманітні явища культурного життя, виявляючи власну позицію щодо них.
	12	Учні вільно володіють матеріалом та навичками текстуального аналізу літературного
		твору, виявляють особливі творчі здібності та здатність до оригінальних рішень різноманітних навчальних завдань, до використання набутих знань та вмінь у нестандартних ситуаціях, схильність до літературної творчості.

Види робіт із зарубіжної літератури

Основні види класних і домашніх письмових робіт:

- відповідь на поставлене в підручнику або вчителем запитання;
- написання навчальних класних творів;
- виконання самостійних творчих робіт (написання віршів, оповідань, есе; створення проектів, підготовка доповідей, рефератів тощо);
- тестування;
- складання планів (простих і складних);
- складання таблиць, схем римування, написання конспектів (у старших класах), робота з цитатним матеріалом, з літературними джерелами, додатковою науковою, критичною та словниково-довідковою літературою та інші види робіт, передбачені чинними програмами для базової школи тощо.

Основні види класних і домашніх усних робіт із зарубіжної літератури :

- виразне читання художніх текстів;
- відповідь на поставлене в підручнику або вчителем запитання;
- складання усних навчальних класних і домашніх творів різних жанрів і обсягу;
- читання напам'ять;
- переказ (докладний і стислий) тощо.

Розвиток мовлення, контрольні роботи. Можливі види робіт із розвитку мовлення:

- складання оповідання (казки) за прислів'ям;
- добір прислів'їв, крилатих виразів, фразеологічних зворотів, що виражають головну ідею твору;
- введення власних описів в інтер'єр, портрет, пейзаж у вже існуючому творі;
- усний переказ оповідання, епізоду твору;
- твір-характеристика персонажа;
- написання асоціативного етюду, викликаного певним художнім образом;
- написання вітального слова на честь літературного героя, автора тощо;
- твір-опис за картиною;
- складання тез літературно-критичної статті (параграфу підручника);
- підготовка проєкту (з можливим використанням мультимедійних технологій) – індивідуального чи колективного – з метою представлення життєвого і творчого шляху, естетичних уподобань письменника тощо;
- складання анкети головного героя, цитатних характеристик, конспекту, рецензії, анотації;
- написання реферату;
- ідейно-художній аналіз поетичного чи прозового твору;
- написання листа авторів улюбленої книжки;
- інсценізація твору (конкурс на кращу інсценізацію уривка твору) тощо.

Можливі види контрольних робіт:

- тест;
- відповіді на запитання;

- контрольний літературний диктант;
- анкета головного героя;
- комбінована контрольна робота тощо;
- письмові контрольні твори.

Орієнтовний обсяг письмового твору, складеного учнем/ученицею

Клас	Кількість сторінок
5-й	0,5–1,0
6-й	1,0–1,5
7-й	1,5–2,0
8-й	2,0–2,5
9-й	2,5–3,0

***Орієнтовний обсяг письмового твору
(рівень стандарту)***

Клас	Кількість сторінок
10-й	3,0–3,5
11-й	3,0–3,5

***Орієнтовний обсяг письмового твору
(профільний рівень)***

Клас	Кількість сторінок
10-й	3,0–3,5
11-й	3,5–4,5

Правила перевірки контрольних письмових творів із зарубіжної літератури

За наявності у творі більше п'яти поправок оцінка знижується на бал. Оцінка за контрольний твір із зарубіжної літератури є середнім арифметичним за зміст і грамотність, яку виставляють у колонці з датою написання роботи, надпис у журнальній колонці «Твір» не роблять.

Оцінку за читання напам'ять творів із зарубіжної літератури виставляють у колонку без дати з надписом «Напам'ять».

Оцінювання зошита із зарубіжної літератури

Під час оцінювання зошита із зарубіжної літератури слід урахувати наявність різних видів робіт; грамотність (якість виконання робіт); охайність; уміння правильно оформлювати роботи (дотримання вимог до оформлення орфографічного режиму).

Оцінку за ведення зошита із зарубіжної літератури виставляють у кожному класі окремою колонкою в журналі раз на місяць і враховують як поточну до найближчої тематичної.

У разі відсутності учня на уроках протягом місяця рекомендуємо в колонці за ведення зошита зазначати **н/о** (нема оцінки).

При виставленні тематичної оцінки враховуються всі види навчальної діяльності, що підлягали оцінюванню протягом вивчення теми. При цьому проведення окремої тематичної атестації при здійсненні відповідного оцінювання не передбачається.

Семестрове оцінювання здійснюється на підставі тематичних оцінок. При цьому мають враховуватися динаміка особистих навчальних досягнень учня (учениці) з предмета протягом семестру, важливість теми, тривалість її вивчення, складність змісту тощо.

Річне оцінювання здійснюється на підставі семестрових або скоригованих семестрових оцінок. Річна оцінка не обов'язково є середнім арифметичним від оцінок за I та II семестри. При виставленні річної оцінки враховуються динаміка особистих навчальних досягнень учня (учениці) з предмета протягом року; важливість тем, які вивчались у I та II семестрах, тривалість їх вивчення та складність змісту; рівень узагальнення й уміння застосовувати набуті протягом навчального року знання тощо.

Коригування оцінки

Відповідно до чинних нормативних актів і семестрова і річна оцінки можуть підлягати коригуванню.

Коригування семестрової оцінки проводиться згідно з пунктом 3.2. Інструкції з ведення класного журналу 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 03.06.2006 № 496. Коригування річної оцінки проводиться згідно з пунктами 9-10 Порядку переведення учнів (вихованців) закладу загальної середньої освіти до наступного класу, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України 14.07.2015 № 762 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 08 травня 2019 року № 621), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30 липня 2015 р. за № 924/27369, річне оцінювання може коригуватися.

Навчальна та методична література з зарубіжної літератури, рекомендована МОН, зазначена в Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки, що розміщений на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki>